

Missie en omissie

Posted on 3 oktober 2020 by J.M.C.M. Smarius

Missie, zo leerde ik op mijn rooms-katholieke lagere school, was wanneer een priester naar een ver land in Afrika werd gestuurd om daar de bevolking te bekeren. Die priester was dan een missionaris. Waarom dat zo nodig was, wat de achtergrond was van die missie tot bekering, werd mij toen niet verteld. Dat protestanten ook zoiets deden, werd evenmin verteld. Tenslotte zat ik immers op een rooms-katholieke lagere school.

Pas later kwam ik erachter wat de achtergrond was van zo'n missie. "Ga dan henen, onderwijst al de volken", schreef Mattheüs volgens de Statenvertaling. [1] Markus ging volgens die Statenvertaling nog een stukje verder. "Die geloofd zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden." Die verdoemenis kom je in andere bronnen niet tegen.

Vraag? Houdt God van iedereen of alleen van Christenen? Antwoord: Op een bepaalde manier houdt God van iedereen in de hele wereld (Johannes 3:16; 1 Johannes 2:2; Romeinen 5:8). Deze liefde is niet voorwaardelijk, volledig gebaseerd op het feit dat God een God van liefde is (1 Johannes 4:8,16).

Houdt God van iedereen? Ja. Houdt God meer van Christenen dan van ongelovigen?

Nee. [2]

Dus ik ga er voorlopig maar van uit dat ongelovigen niet verdoemd worden omdat ze niet geloven.

Doch de Rooms-Katholieke Kerk vond toch echt dat die ongelovigen bekeerd moesten worden. Dus stuurde ze missionarissen henen om alle volken te onderwijzen. In het prille begin kwam iemand als

Bonifatius niet verder dan Friesland, waar hij in 754 bij Dokkum werd vermoord. [3] Maar ook een heel stuk verder weg, in Noordwest Afrika, bleken velen niet van onderwijs door missionarissen gediend. "De Katholieke Missie was bepaald niet gemakkelijk, want Augustijnen die in de 16de eeuw een serieuze poging tot missionering waagden, werden door inlanders al gauw gelijkgesteld met vijandige blanke handelaars: de missionarissen werden vermoord. In de 17de eeuw probeerden Franse Kapucijnen opnieuw, maar na aanvankelijk succes konden ze nauwelijks het vege lijf redden, toen ook zij vijanden maakten". [4]

Bekeren op een verre planeet

Nadat ik eenmaal tot de jaren des verstands was gekomen, werd ik liefhebber van science fiction.

Uit die tijd herinner ik mij een verhaal over een priester, die de bevolking van een verre planeet wilde gaan bekeren. De inwoners leken een beetje op mensen. Ze waren iets kleiner, hadden een hoofd, een lijf, twee armen, twee handen, twee benen en twee voeten, en stonden vaak met open mond. Wie met hen in aanraking was geweest, vond ze onbeholpen, onnozel, onwetend en niet bij machte hun primitief bestaan te moderniseren. Maar ze waren wel leergierig en namen de informatie die ze kregen letterlijk op. De priester moest eerst hun taal leren voordat hij vertrok. Dat was niet moeilijk. Nadat hij met een ruimteschip was gebracht, voorzien van een ruime tent en alle mogelijke zaken om tenminste een maand te kunnen overleven, kwamen de inwoners eens kijken. Met hun mond open.

De priester had een heel programma uit zijn hoofd geleerd. Hij zou iedere dag iets vertellen en zijn verhaal vooral spannend houden, zodat de inwoners met graagte elke volgende dag nieuwsgierig zouden terugkomen. Na een week was hij klaar met zijn verhaal. Een van de inwoners gaf hem twee glaasjes gevuld met een lokale feestdrank. Die smaakte heerlijk. Twee minuten later was de priester bewusteloos.

Toen hij weer bijkwam, was hij aan een kruis genageld. Zijn mond was open, maar hij kon geen geluid uitbrengen. Hij hing daar aan dat kruis. Nadat bleek dat hij er niet af kon komen en stierf, gingen alle inwoners teleurgesteld naar huis, mopperend dat ze weer door een buitenaards wezen waren belazerd.

Christendom als de religieuze arm van het kolonialisme

Christendom en kolonialisme waren vaak nauw verbonden. Katholicisme en protestantisme waren de godsdiensten van de Europese koloniale machten. Als de "religieuze arm" van deze bevoegdheden. Niettemin waren kerkleiders dikwijls heldhaftige verdedigers van de rechten van inheemse volkeren.

Het vroege kolonialisme werd gelegitimeerd door de paus als onderdeel van het verspreiden van het evangelie aan de wereld buiten Europa. Maar er waren ook de leiders van de kerk, die gekant waren tegen het onrecht jegens Afrikanen, en rapporten stuurden over wreedheden in Congo Vrijstaat. Nieuw onderzoek toont aan, dat christelijke missionarissen katalysatoren waren voor democratische hervormingen en onderwijs die op dit moment vanzelfsprekend worden beschouwd. Ongeveer de helft van de verscheidenheid van het huidige democratische niveau in Afrika, Azië en Latijns-Amerika kan worden verklaard door protestants zendingswerk. [5]

De omissie van missie is hier, dat te weinig rekening werd gehouden met de ander en vooral het eigen belang voorop stond. Terwijl toch de allereerste christelijke plicht juist de naastenliefde is.

In de afgelopen eeuw werd door christelijke kerken steeds meer ingezien, dat men mensen in andere landen vaak concreet moet helpen. Een grote stroom hulpverlening ontstond van 'rijke' landen naar 'arme' landen. Missie is veel meer een tweerichtingsverkeer geworden. [6] En er ontstond respect voor andermans religie. De noodzaak van bekering raakte op de achtergrond.

Andere religies lijken soms nog niet zo ver te zijn hun missie aan te passen, al zijn er recentelijk wel tekenen van samenwerking met anderen. De islam ontstond zo'n 600 jaar na het ontstaan van het christendom. In islamitische landen leven volop antichristelijke sentimenten. "Maar die vormen niet één grote samenzwering. Soms worden christenen gezien als ketters. In een aantal landen hebben

fundamentalistische groepen het op hen voorzien. Elders is het juist de islamitische overheid die hen het leven zuur maakt." [7] Opzienbarend was het dus, dat de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) en Israël op 13 augustus 2020 een historisch akkoord hebben bereikt, dat moet leiden tot het volledig aanhalen van de diplomatieke banden, hetgeen feitelijk een erkenning is van Israël door de VAE. [8]

Het vredesakkoord werd verworpen en veroordeeld door Hamas. "De Emiraten dienen hiermee de Palestijnse zaak niet, en geven een blanco cheque voor een vervolg van de Israëlische bezetting", aldus Hamas. Ook bij de PLO wordt het akkoord niet op applaus onthaald. De Palestijnse Autoriteit spreekt in een mededeling van "verraad van Jeruzalem en van de Palestijnse zaak". Ze zien in de deal tussen Israël en de VAE een feitelijke erkenning van Jeruzalem als Israëlische hoofdstad. De "schandelijke verklaring" moet dan ook onmiddellijk worden ingetrokken. De Emiraten gaven echter aan dat het akkoord er kwam om te voorkomen dat de Palestijnen geen eigen staat kunnen stichten. Zodat Israël moet afzien van annexering van Palestijnse gebieden op de Westelijke Jordaanoever. [9]

Zo vreedzaam is het boeddhisme niet

Het boeddhisme heeft tegenover islam en christendom minder vreedzame ambities dan het lijkt. "Een Tibetaanse profetie uit de achtste eeuw zegt, dat de boeddhistische leer ruim 2.500 jaar na de dood van Boeddha in het Westen verspreid zal worden. De Dalai Lama is een van de belangrijkste propagandisten van het boeddhisme. Met zijn vriendelijke uitstraling en zijn lieve glimlach heeft hij honderdduizenden voor het boeddhisme weten te winnen. Over de minder fraaie kanten van het boeddhisme vernemen we nauwelijks iets. De islam is hierbij opmerkelijk genoeg de doodsvijand van het boeddhisme. Mohammed wordt in de oorspronkelijke Kalachakra-tekst de 'genadeloze godheid der barbaren' genoemd. Oorlog wordt gerechtvaardigd geacht voor de verbreiding van boeddhisme. De Tantra omschrijft Adam, Henoch, Abraham, Mozes, Jezus, Mani, Mohammed en Mathani (de Mahdi) als 'de demonische slangenfamilie'. Bij het boeddhisme gaat het als bij de islam, niet alleen om het bekendmaken van het gedachtegoed, maar ook om het claimen van grondgebied waar zij hun activiteiten ontplooien." [10] "Boeddhistische 'theravada' monniken in Birma (Myanmar) prediken momenteel geweld in plaats van vrede", schreef dr. Peter Lehr, docent terrorisme in 2017.

"De monniken zijn ervan overtuigd dat het boeddhisme ernstig wordt bedreigd door groepen moslims en Hindoe Tamils met grote steun in het buitenland. Volgens hen

zou een heilige oorlog, uit zelfbescherming, gerechtvaardigd zijn." [11]

Wist Washington van Pearl Harbor?

Vast geloof in eigen gelijk staat dikwijls nog voorop. Niet alleen waar het bepaalde religies betreft.

Ook bij niet door kerkelijke instanties geïnitieerde missies komen omissies voor. Bij militaire missies bijvoorbeeld. Die missies kunnen mislukken als gevolg van omissies zijdens degenen die ze uitvoert en ze kunnen lukken als gevolg van omissies zijdens degenen tegen wie ze gericht zijn. Ook komt het voor dat omissies opzettelijk worden gemaakt door degene tegen wie een missie gericht is, zodat het lijkt alsof de missie van degene die haar uitvoert succesvol was. Dat laatste wordt wel beweerd met betrekking tot het Japanse bombardement van Pearl Harbor op 7 december 1941.

"Washington had de Japanse codes ontcijferd, en wist dat een Japanse vloot op weg was naar Pearl Harbor, maar verwelkomde die aanval omdat een Japanse agressie het mogelijk zou maken om een oorlog tegen dat land aanvaardbaar te maken bij het overwegend vredelievend Amerikaanse publiek. Een aanval door Japan, in tegenstelling tot een Amerikaanse aanval op Japan, moest ook vermijden dat de VS in oorlog geraakte met Nazi-Duitsland, een land dat wegens het Driemogendhedenpact verplicht was om Japan bij te staan – maar alleen wanneer Japan zelf werd aangevallen.

Wegens redenen die weinig of niets te maken hadden met Japan of de VS, maar wel heel veel met het fiasco van Duitslands 'Blitzkrieg' tegen de Sovjet-Unie, verklaarde Hitler echter zelf de oorlog aan de VS een paar dagen na Pearl Harbor, op 11 december 1941." [12]

De intentionele omissie bleek achteraf zelf een omissie te zijn geweest.

Dat Amerika van tevoren op de hoogte zou zijn geweest van een aanstaande Japanse aanval op Pearl Harbor, dat President Roosevelt die zelfs verwachtte, is beweerd in het boek The Truth about Pearl Harbor van John T. Flynn [13], maar wordt door historici beschouwd als een marginale theorie. [14]

Neem nou Srebrenica

Omissies bij militaire missies komen regelmatig voor. Berucht is het geval Srebrenica:

“Midden jaren negentig zenden regering en parlement militairen naar voormalig Joegoslavië om zo’n dertigduizend Bosnische vluchtelingen te ‘beschermen’. Dutchbat zal in Srebrenica een ‘moeilijke maar uitvoerbare’ opdracht uitvoeren. Het blijken eufemismen. De enclave is onverdedigbaar en de troepen zijn te licht bewapend. Als de vijand aanvalt, komt er luchtsteun, zo heeft de internationale gemeenschap toegezegd. Een belofte die in de julidagen van 1995 wordt gebroken. Het gevolg: massamoord op meer dan 8.500 burgers. Schuld: Bosnische Serviërs onder leiding van generaal Mladic. Verantwoordelijk: zij die de belofte breken en niet ingrijpen om de genocide te voorkomen.” [15]

Ook vredesmissies kennen omissies. En slagen lang niet altijd. Zoals de Nederlandse bijdrage aan de vredesmissie in Mali:

“Na bijna 5 jaar stopt de Nederlandse bijdrage aan de vredesmissie in Mali (Minusma). Het land is in die tijd alleen maar onveiliger geworden. Het is 2013 als de eerste Nederlandse militairen aankomen in Mali. Ze moeten ervoor zorgen dat een bloedige onafhankelijkheidsstrijd niet opnieuw oplaait. Het land wordt verscheurd door strijdende stammen en jihadisten die in de woestijn een Islamitische Staat uitroepen. De Nederlandse militairen zijn onderdeel van een grote vredesmacht, maar het lukt ze niet om de rust terug te brengen. Jihadisten, die eerst alleen in het noorden van het land actief waren, plegen nu ook in het midden en zuiden van het land aanslagen. De Nederlandse troepen zijn regelmatig diep het land ingetrokken om informatie te verzamelen. Andere landen, met minder goed getrainde soldaten, houden hun soldaten binnen de poort uit angst voor aanslagen. Dat die angst terecht is laat het grote aantal gesneuvelde soldaten zien. De missie in Mali is met bijna tweehonderd doden uitgegroeid tot de dodelijkste vredesmissie ooit. Er wordt al jaren bezuinigd op de krijgsmacht.

Twee piloten komen om bij een crash met een Apache helikopter. Een oorzaak: slecht onderhoud.

Twee soldaten sterven bij een mortierongeluk. Ze komen om het leven als een ondeugdelijke mortier in de granaatbuis ontploft. De Onderzoeksraad voor Veiligheid stelt later in een rapport dat Defensie ernstig tekortgeschoten is bij het

waarborgen van de veiligheid. Het is aanleiding voor minister van Defensie Jeanine Hennis en commandant der strijdkrachten Tom Middendorp om op te stappen." [16]

Het debacle van Mogadishu

Ook al worden missies uitgevoerd door de allerbesten van de besten, zoals door de Amerikaanse Navy SEALs (afkorting van SEa, Air, Land), die blijven doorvechten al was het maar om gesneuvelde kameraden terug naar huis te brengen, dan nog kan het door omissies misgaan. Zoals in 1993 bij de campagne Black Hawk Down, de slag om Mogadishu. [17]

"SEAL-teams cultiveren uitzonderlijke strijders. Moedig, gedisciplineerd en door en door getraind. Ze zien integriteit, betrouwbaarheid en toewijding aan het team als het hoogste goed. Voor veel mensen is het moeilijk te begrijpen dat anderen dodelijke gevechten riskeren om het stoffelijk overschot van een gevallen kameraad terug te halen. Toch is dit niet nieuw en in geen geval een onbeduidend aspect van de Amerikaanse militaire cultuur. Bij de campagne Black Hawk Down in Mogadishu (Somalië) zijn veel levens verloren gegaan, domweg omdat wij weigerden onze doden in handen van de vijand achter te laten. Wij laten nooit iemand achter. Tijdens een SEAL-operatie neemt winnen de vorm aan van het voltooien van de missie. Verliezen betekent het mislukken van de missie."

Uit de strijd in Mogadishu zijn lessen getrokken over wat er niet goed aan was. Dat zelfs de aard van een missie een omissie kan zijn, een recept voor mislukking.

"Er waren wat belangrijke factoren, zoals het gebrek aan pantservoertuigen en het niet beschikbaar zijn van een gevechtshelikopter. Er komen nu eenmaal situaties voor waarin je domweg niet het materieel hebt dat je graag voor een missie zou hebben, vooral als je tijdens een missie stuit op onvoorziene omstandigheden. Bovendien hadden wij een missieomschrijving waarin stond dat wij een bepaalde figuur moesten vangen: de krijgsheer en vroegere generaal Mohammed Farrah Aidid. Wat inhield dat wij zijn infrastructuur dienden te verwoesten en zijn voornaamste medewerkers oppakken. We moesten de vrede herstellen en bijdragen aan de oplossing van de honger in de wereld. Wat we ook bereikten, zolang we generaal Aidid niet te pakken kregen, betekende dat de mislukking van onze missie. Hoewel we veel tactische successen boekten, kregen we Aidid niet te pakken, dus was onze missie mislukt. Onze verliezen in Mogadishu waren de voornaamste reden van onze nationale politiek met betrekking tot het inzetten van

militaire macht – tot aan de elfde september 2001. Het is ook de reden dat we in Bosnië alleen de luchtmacht hebben ingezet, vanaf een hoogte van 6.500 meter. Niemand wilde de politieke risico's van een nieuw Mogadishu nemen. Een beleid gericht op de gevangenname van één enkele persoon is een recept voor mislukking. Vrijwel hetzelfde kan gezegd worden van de strijd in Afghanistan, zolang we Bin-Laden niet te pakken krijgen. Gelukkig zijn we er in Afghanistan wel in geslaagd een wreed regime te verdrijven." [18]

De ruil van Srebrenica

Of de beslissing luchtmacht alleen in Bosnië in te zetten vanaf een hoogte van 6.500 een rol heeft gespeeld bij het in 1995 niet nakomen van de belofte tot luchtsteun in Srebrenica, is niet duidelijk.

Fransen zouden toen in een geheime deal met Amerikanen en Britten Srebrenica hebben 'verkocht' om 340 Britse en Franse gijzelaars in handen van de Bosnische Serviërs te redden, waarna die Bosnische Serviërs niet mochten worden tegengehouden de moslimenclave Srebrenica in te nemen. Dit zou verklaren waarom het Nederlandse Dutch Batallion nooit luchtsteun kreeg. [19]

Dat omissies reeds dienen te worden vermeden bij het formuleren van een missie en bij het bepalen van de manier van uitvoering ervan, geldt niet alleen voor militaire missies. Het geldt net zo goed voor de missie tegen het coronavirus. Dan moet je wel meteen goed beginnen.

Corona-omissies

"China heeft wel degelijk steken laten vallen. Na de eerste sarsuitbraak in 2003 hielden ze die maandenlang onder de pet. Ze hebben dat later toegegeven, en beterschap beloofd. Nu hebben ze opnieuw tot de tweede helft van januari gewacht met optreden en dat is verwijtbaar, want toen was de beer al los. Ze waren ook terughoudend om experts van de WHO toe te laten om geruchten de wereld uit te helpen." [20]

En je moet proberen aan de weet te komen wat je tegen corona moet doen. Zoals het ontwikkelen van een nieuwe test, die potentieel even belangrijk is als de ontwikkeling van een vaccin. [21]

In het begin van de coronacrisis was er nauwelijks kennis over wat je kon en zou moeten doen. Dus deed men maar wat. Soms hielp het een beetje. En soms ook niet. Bepaalde maatregelen bleken op termijn nauwelijks vol te houden. Ook niet in het Chinese Wuhan, waar het allemaal begonnen was en waar op 18 augustus 2020 een gigantische poolparty werd gehouden. [22] Terwijl de rest van de wereld nog steeds gebukt ging onder het virus, leek de stad waar het vandaan kwam er ongestoord op los te feesten. En dat was anderhalve maand later nog steeds zo. [23]

Elders greep de vrees voor een tweede golf, met nog meer economische ellende, om zich heen. In veel landen is die tweede golf er inmiddels al. In een dergelijke situatie is een missie zonder omissies vrijwel onmogelijk. Gelukkig stimuleert dat de mens met alle macht een oplossing voor het probleem te zoeken. Artsen hebben geleerd van de eerste golf en zijn nu beter voorbereid op een tweede golf. De ligduur van patiënten is gemiddeld genomen met een derde afgenomen. Het aantal patiënten, dat overgeplaatst wordt naar een intensive-careafdeling, is gehalveerd. Vermoedelijk kunnen patiënten steeds eerder ziekenhuizen verlaten doordat behandelingsmethodes de afgelopen maanden zijn verbeterd. “In het begin was iedereen zoekende.” [24]

Toch maken ic-artsen zich zorgen over de komende wintermaanden. En ze balen ervan dat we in deze samenleving niet in staat zijn om ons aan een paar simpele regels te houden. Voor de mensen die zich niet aan die regels houden, hebben zij één duidelijk en dringend advies: “Zorg dat je uit de buurt blijft van ouders, ooms, tantes, opa’s en oma’s en andere ouderen en kwetsbare mensen.” [25]

Noten bij dit artikel van J. Smarius

[1] : Mattheüs 28, Statenvertaling
https://www.statenvertaling.net/bijbel/matt/28.html

[2] : Houdt God van iedereen of alleen van Christenen?
https://www.gotquestions.org/Nederlands/houdt-God-iedereen.html

[3]: Heilige Bonifatius – In 754 vermoord bij Dokkum
https://historiek.net/heilige-bonifatius-in-754-vermoord-bij-dokkum/63469/

[4] : Ghana in the picture, Geschiedenis van Missie en Kerk
http://home.kpn.nl/peet2838/Artikelen/Afrika/Ghanageschiedenisvanmissieenkerk.htm

[5]: Christendom en kolonialisme
https://nl.qwe.wiki/wiki/Christianity_and_colonialism

[6]: Missie en ontwikkeling, RKKerk.nl
https://www.rkkerk.nl/wat-doen-wij/missie-en-ontwikkeling/

[7]: Worden christenen echt vaker vervolgd? door Robin de Wever
https://www.robindewever.nl/artikelen/christenvervolging-wordt-de-christen-echt-vaker-vervolgd

[8]: Israël en Verenigde Arabische Emiraten sluiten historisch akkoord, Nu.nl, 13 augustus 2020
https://www.nu.nl/buitenland/6070687/israel-en-verenigde-arabische-emiraten-sluiten-historisch-akkoord.html

[9]: Palestijnen kritisch voor vredesakkoord tussen Israël en Verenigde Arabische Emiraten: "Verraad van Palestijnse zaak", HLN, 13 augustus 2020
https://www.hln.be/nieuws/buitenland/israel-palestina/palestijnen-kritisch-voor-vredesakkoord-tussen-israel-en-verenigde-arabische-emiraten-verraad-van-palestijnse-zaak~a03c6552/

[10]: Boeddhisme geen vreedzame religie, B&O, Bijbel & onderwijs, 30 mei 2009
https://bijbelenonderwijs.nl/bijbel-en-onderwijs/boeddhisme-geen-vreedzame-religie/

[11]: Birmese monniken roepen op tot heilige oorlog, De grote vragen, 10 november 2017
https://degrotevragen.nl/zingeving/birmese-monniken-roepen-op-tot-heilige-oorlog/

[12]: Pearl Harbor: mythe en werkelijkheid, de wereld morgen.be, 27 december 2011
https://www.dewereldmorgen.be/artikel/2011/12/27/pearl-harbor-mythe-en-werkelijkheid/

[13]: The Truth about Pearl Harbour, by John T. Flynn
https://www.heritage-history.com/index.php?c=read&author=flynn&book=pearl&story=_front

[14]: Pearl Harbor advance-knowledge conspiracy theory, Wikipedia
https://en.wikipedia.org/wiki/Pearl_Harbor_advance-knowledge_conspiracy_theory

[15]: Srebrenica en de waarheidsvinding, door Bart Nijpels, Reporters Online, 6 december 2016
https://reportersonline.nl/srebrenica-en-de-waarheidsvinding/

[16]: Missie in Mali voorbij, militairen terug naar Nederland, door Tom van 't Einde, EenVandaag, 1 mei 2019
https://eenvandaag.avrotros.nl/item/missie-in-mali-voorbij-militairen-terug-naar-nederland/

[17]: Battle of Mogadishu (1993)
https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Mogadishu_(1993)

[18]: Citaten zijn uit: Slagen of falen bij de Seals, door Dick Couch, vertaald door Gerard Grasman, Boekerij, 2e druk, 2015
https://books.google.nl/books?id=AdrMjv2ZJF0C&pg=PT33&lpg=PT33&dq=wanneer+mislukte+missie+mogadishu&source=bl&ots=WzroztSC7L&sig=ACfU3U1RA1ONHbTn3U1lGBb1iZLE0nBnaw&hl=nl&sa=X&ved=2ahUKEwj2-K2R2KHrAhWP6aQKHbjsDJsQ6AEwCXoECAoQAQ#v=onepage&q=wanneer%20mislukte%20missie%20mogadishu&f=false

[19] : Dit is waarom Dutchbatters geen luchtsteun kregen bij Srebrenica, door Servaas van der Laan, Elsevier, 29 juni 2015
https://www.ewmagazine.nl/nederland/article/2015/06/dit-is-waarom-dutchbatters-geen-luchtsteun-kregen-bij-srebrenica-1784240W/

[20]: Is het coronavirus ontsnapt uit een laboratorium? Dit is wat we nu weten, door Silvan Schoonhoven, De Telegraaf, 16 augustus 2020
https://www.telegraaf.nl/nieuws/1398024017/is-het-coronavirus-ontsnapt-uit-een-laboratorium-dit-is-wat-we-nu-weten

[21]: Amerikaanse doorbraak in testen op corona, De Telegraaf, 17 augustus 2020
https://www.telegraaf.nl/nieuws/902465290/amerikaanse-doorbraak-in-testen-op-corona

[22] : Verbijstering over enorm zwemfeest Wuhan: stad pakt normale leven op, AFP news agency, RTL Nieuws, 18 augustus 2020
https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/buitenland/artikel/5177959/wuhan-bakermat-corona-poolparty-besmettingen

[23] : In Wuhan lijkt alles weer mogelijk, 24 september 2020
https://www.msn.com/nl-nl/nieuws/buitenland/vloggers-laten-zien-in-wuhan-lijkt-alles-weer-mogelijk/ar-BB19mVyH?ocid=msedgdhp

[24] : Internisten: coronapatiënten lijken minder ziek, ligduur in ziekenhuis afgenomen, 29 september 2020
https://www.msn.com/nl-nl/nieuws/Binnenland/internisten-coronapati%C3%ABnten-lijken-minder-ziek-ligduur-in-ziekenhuis-afgenomen/ar-BB19wHBK?ocid=msedgdhp

[25] : Ic-artsen klaar voor tweede golf: dit gaan ze dit keer anders doen, 25 september 2020
https://www.msn.com/nl-nl/nieuws/Binnenland/ic-artsen-klaar-voor-tweede-golf-dit-gaan-ze-dit-keer-anders-doen/ar-BB19p5pS?ocid=msedgdhp